

نقش زنان در توسعه گردشگری روستایی

(منطقه مورد مطالعه: بخش شاندیز)

فهیمة جعفری^۱، خدیجه بوزرجمهری^۲، حمیده محمودی^۳

چکیده

گردشگری یکی از فعالیت‌هایی است که به دلیل تنوع در مشاغل، زمینه اشتغال و کارآفرینی بسیار زیادی برای زنان دارد و آن‌ها به راحتی می‌توانند در کنار فعالیت‌های روزمره و خانگی خود به این کار بپردازند. از این رو، کار مولد اما پرداخت‌نشده زنان روستایی در بخش گردشگری نقش مهمی در افزایش درآمد خانواده و کاهش هزینه‌های تولید و تشکیل سرمایه دارد و از همه مهم‌تر، بیانگر سهم آن‌ها در اقتصاد ملی کشور است، با این وجود، از جمله محروم‌ترین گروه‌های جامعه هستند که همواره به‌عنوان قشری آسیب‌پذیر در تله‌ای از دام محرومیت شامل: بی‌قدرتی و فقر گرفتارند. در این میان گردشگری روستایی می‌تواند راه‌حلی اساسی برای احیای نواحی روستایی محروم از طریق متنوع‌سازی منبع درآمد باشد، لذا با ترویج گردشگری روستایی بخش مهمی از درآمدهای مناطق شهری در مناطق روستایی خرج می‌شود که همین امر منجر به بازتوزیع درآمد در این مناطق خواهد شد. تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی در بخش گردشگری از طریق زنان موجب افزایش فرصت‌های شغلی و به تبع آن، فرصت‌های شغلی جدیدی برای زنان ایجاد می‌شود. بر این اساس، هدف این پژوهش بررسی نقش زنان در توسعه گردشگری روستایی روستاهای بخش شاندیز است. به‌منظور بررسی این هدف نقش زنان در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی بررسی شد. نتایج حاصل از آزمون مقایسه میانگین‌ها نشان داد با توجه به مقدار میانگین ۲,۶۵ در کل می‌توان گفت نقش زنان در توسعه گردشگری روستایی در حد کم است و همچنین نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد رابطه مستقیم و معناداری میان توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد زنان روستایی وجود دارد، بنابراین هر چقدر صنعت گردشگری روستایی توسعه پیدا کند، درآمد زنان روستایی نیز افزایش می‌یابد؛ لذا پیشنهاد می‌شود موانع و مشکلاتی که بر سر راه توسعه گردشگری روستایی است، برداشته شود و مدیران و برنامه‌ریزان روستایی به‌طور جدی به این صنعت در روستاها توجه کنند تا از این طریق روستاهایی که دارای قابلیت گردشگری هستند، به توسعه دست یابند و بدین وسیله، موانع اشتغال، به‌خصوص برای زنان در روستاها از میان برداشته شود.

کلیدواژه‌ها: توانمندسازی، گردشگری روستایی، زنان روستایی، بخش شاندیز.

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

۲- هیئت علمی گروه جغرافیای دانشگاه فردوسی مشهد.

۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی.

۲- بیان مسئله

با شروع قرن بیست و یکم صنعت گردشگری به یکی از پردرآمدترین صنایع دنیا تبدیل شده و رقابت فشرده‌ای میان بسیاری از کشورهای جهان برای جذب گردشگران دیده می‌شود. صنعت گردشگری به‌عنوان صنعتی پویا و با ویژگی‌های خاص، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه را تشکیل داده است (Unwto, 2007). اندیشمندان انسان را محور توسعه می‌دانند و معتقدند درجه توسعه‌یافتگی جوامع بستگی به استفاده بهینه از تمامی توان نیروی انسانی آن‌ها دارد. با توجه به اینکه زنان نیمی از نیروی انسانی جوامع بشری را تشکیل می‌دهند، میزان مشارکت آن‌ها در اداره امور سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تأثیر بسزایی در درجه توسعه‌یافتگی کشورها دارد. از این رو، امروزه تقریباً در همه کشورها بر به‌کارگیری زنان به‌منظور حصول سازندگی و رسیدن به توسعه تأکید می‌شود. در کشور ما نیز ضرورت استفاده مؤثر از توانایی‌های تمامی قشرهای جامعه، اعم از زن و مرد به شدت احساس می‌شود و در سخنرانی‌ها و نوشته‌های بسیاری از صاحب‌نظران و مصلحان جامعه به این موضوع مهم به‌طور مکرر اشاره شده است (زاهدی، ۱۳۸۶).

یکی از زمینه‌هایی که با توجه به اهمیتی که امروزه پیدا کرده است، توانایی ظهور زنان را در سطح گسترده‌ای به همراه دارد، صنعت گردشگری است. گردشگری، امروزه در ردیف موفق‌ترین صنایع جهان محسوب می‌شود، زیرا نتایج و دستاوردهای چشمگیری مانند: کسب درآمد سرشار ارزی، توسعه روابط علمی- فرهنگی، ایجاد اشتغال به صورت مستقیم و غیرمستقیم و نمایش ثبات و امنیت در کشور را به دنبال دارد. افزایش سفر به نقاط جذاب برای گذراندن اوقات فراغت باعث تأسیس امکانات ویژه‌ای در مناطق گردشگری و اشتغال مردم محلی می‌شود و همچنین افزایش گردشگرها باعث رونق فعالیت‌های اقتصادی کشور یا منطقه می‌شود (Moradnejadi & Nazari, 2003).

آنچه مسلم است که از نظر موافقان و مخالفان توسعه، گردشگری رو ستایی به‌طور فزاینده‌ای به صورت یک نو شدارو، افزایش‌دهنده توان اقتصادی، افزایش قابلیت زیست در نواحی دورافتاده، محرک تجدید حیات سکونتگاه‌ها و نیز بهبوددهنده شرایط زندگی جوامع روستایی به حساب می‌آید. این موضوع در بسیاری از کشورها با سیاست‌های کشاورزی در ارتباط است و اغلب و سیله‌ای برای حمایت از محیط زیست و فرهنگ روستایی است، بنابراین می‌تواند نقش اساسی در توسعه و حفظ روستا داشته باشد (شریف زاده و همکاران، ۱۳۸۱: ۸).

گردشگری یکی از پویاترین فعالیت‌های عصر حاضر است که نقش مهمی در توسعه پایدار محلی ایفا می‌کند. این صنعت از طریق ترکیب و به‌کارگیری هم‌زمان منابع داخلی و خارجی منافع اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی زیادی را به دنبال دارد. در بسیاری از کشورها امروزه گردشگری نیروی اصلی پیشبرد و رشد اقتصادی کشور محسوب شده و با فراهم کردن فرصت‌های راهبردی، به اقتصاد محلی تنوع داده، موجب اشتغال‌زایی شده، ایجاد درآمد می‌کند و باعث افزایش ارزش منابع واردشونده به محیط محلی می‌شود. از این رو، توسعه گردشگری اولین گزینه در امر توسعه هر منطقه است. امروزه گردشگری به قدری در توسعه اجتماعی کشورها اهمیت یافته است که اقتصاد آن‌ان را صادرات محلی نام نهاده‌اند (بیدختی و همکاران، ۱۳۸۹: ۴۹-۶۸). گردشگری منافع بسیاری برای زنان دارد، به‌طوری‌که فرصت‌های کارآفرینی بسیاری در صنایع دستی، تولید محصولات غذایی و راهنمایی تور ایجاد می‌کند، بنابراین گردشگری می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای توانمندسازی زنان به‌کار

رود. برخلاف نقش بسزایی که صنعت گردشگری در اشتغال‌زایی و ایجاد فرصت‌های کارآفرینی برای زنان در جهان ایفا می‌کند، در ایران از این فرصت به‌نحو شایسته استفاده نشده است.

با توجه به افزایش تعداد زنان سرپرست خانوار طی سال‌های گذشته و نرخ بیکاری زنان در مقایسه با مردان در کشور، ایجاد فرصت‌های شغلی از طریق گردشگری می‌تواند به‌عنوان ابزار مهمی به‌منظور توانمندسازی زنان ایفا کند. علاوه بر این، رتبه ششم ایران از نظر مشارکت زنان در مشاغل مدیریتی یا تخصصی در بخش گردشگری نشان می‌دهد، بخش گردشگری این قابلیت را دارد که زنان با تحصیلات متفاوت را در مشاغل مدیریتی یا تخصصی به‌کار گرفته و به‌عنوان یک بخش مرتبط گردشگری در جهت توانمندسازی زنان به‌کار رود. از این رو، گردشگری یکی از فعالیت‌هایی است که به‌دلیل تنوع در مشاغل، زمینه اشتغال و کارآفرینی بسیار زیادی برای زنان دارد و آن‌ها به‌راحتی می‌توانند در کنار فعالیت‌های روزمره و خانگی خود به این کار بپردازند (امینی قشلاق و همکاران، ۱۳۹۰). در این میان زنان روستایی دهستان شان‌دیز به‌دلیل قابلیت‌های فراوان صنایع دستی، وجود جاذبه‌های فراوان، برخورداری زنان از تنوع هنری بالقوه وجود ساختارهای متفاوت فرهنگی و... می‌تواند نقش مهمی در توسعه صنعت گردشگری دهستان شان‌دیز فراهم کند. از این رو، زنان دهستان شان‌دیز می‌توانند نقش مهمی در توسعه اجتماعی-اقتصادی ناحیه خود داشته باشند و می‌توانند در استقلال اقتصادی، توانمند کردن خانواده خود و خلق فرصت‌های شغلی جدید نقش مهمی ایفا کنند. از این رو، پژوهش حاضر تلاش می‌کند با کاربست «زنان و توسعه صنعت گردشگری روستایی» به شناسایی قابلیت‌ها، موانع و راهکارهای توسعه صنعت گردشگری روستایی دهستان شان‌دیز و به تأثیر نقش زنان در توسعه صنعت گردشگری روستایی و همچنین توانمندسازی و افزایش درآمد آنان در محدوده مورد مطالعه بپردازد.

۳- پیشینه تحقیق

در زمینه پژوهش مورد مطالعه، تحقیقات و پژوهش‌هایی انجام گرفته است که به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود.

جدول ۱: تحقیقات انجام‌شده در زمینه نقش زنان در گردشگری

محقق / سال	عنوان	روش	نتایج
شارپی، (۲۰۰۲)	گردشگری روستایی و رقابت در گوناگونی گردشگری	کتابخانه‌ای	گردشگری جایگزین اغلب به‌علت کوچک مقیاس بودن، نیاز به سرمایه کمتری برای ساخت تسهیلات دارد و برای افرادی که توانایی مالی راه‌اندازی کسب‌وکار را ندارند، فرصت‌هایی فراهم می‌شود. زنان نیز اغلب از مهارت‌های موجود برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک استفاده می‌کنند. در نهایت، دریافت اشکال جایگزین گردشگری که مبتنی بر کسب‌وکارهای کوچک مقیاس هستند، در مقایسه با گردشگری انبوه برای زنان محلی مفیدتر است.
لیو، (۲۰۰۶)	گردشگری در مناطق روستایی مالزی و اثرات ناشی از توسعه	میدانی و کتابخانه‌ای	به‌دلیل عدم اعمال مدیریت صحیح در برخی روستاها فعالیت‌های گردشگری نه تنها مزیتی نداشته، بلکه زمینه بروز اثرات منفی در ابعاد گوناگون نیز بوده است.
آن‌درج آدوس (۲۰۱۷)	گردشگری روستایی برای توسعه نواحی روستایی	میدانی	با بررسی دو ناحیه روستایی از نظر عوامل خارجی و داخلی بر این ناحیه نتیجه گرفتند که گردشگری روستایی عامل مهمی برای توسعه اقتصادی هر دو ناحیه است.

محقق / سال	عنوان	روش	نتایج
میرزایی (۱۳۸۸)	تأثیر توسعه گردشگری روستایی در منطقه اورامانات کرمانشاه	میدانی	امروزه، گردشگری روستایی از بخش‌های مهم در فعالیت‌های اقتصادی به‌شمار می‌رود و همواره از دیدگاه‌های گوناگون به آن توجه می‌شود. بر اساس یافته‌های پژوهش، گردشگری روستایی زمینه اشتغال فصلی در منطقه را به‌ویژه در بهار فراهم کرده و شاغلان دیگر بخش‌های اقتصادی و به‌ویژه کشاورزی را به سوی خود جذب کرده است.
خواججه شاهکویی و همکاران، (۱۳۹۱)	نقش گردشگری در توانمندسازی زنان روستایی با تأکید بر روستای زیارت شهرستان گرگان	میدانی	این بررسی بیانگر آن است که نقش گردشگری روستایی در توانمندسازی اقتصادی زنان در رتبه اول اهمیت قرار دارد، به‌طوری که زنان با گسترش گردشگری در این روستا، از تنوع درآمد، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، رفاه نسبی بیشتر و رضایت بیشتر بهره‌مند شده‌اند.
ایمنی قشلاق و همکاران (۱۳۹۱)	نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه تطبیقی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان اسکو)	میدانی	نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که رونق گردشگری در نواحی روستایی فرصت‌های زیادی برای فعالیت زنان ایجاد کرده و محیط روستا را به یک محرک و انگیزشی برای کارآفرینی زنان تبدیل کرده است. نتایج حاصل از مقایسه ویژگی‌های کارآفرینانه، حاکی از آن است که تفاوت معناداری بین ویژگی‌های کارآفرینانه زنان در دو روستای بالا وجود دارد و مقدار میانگین شاخص‌های فردی کارآفرینی در بین زنان روستای کندوان نسبت به زنان روستای اسکندان، در سطح بهتری قرار دارد.
احمدی و صلاحی مقدم (۱۳۹۲)	گردشگری روستایی فرصتی برای توانمندسازی زنان روستایی	کتابخانه‌ای	با توجه به اهمیت کسب‌وکارهای کوچک و نقش برجسته گردشگری در توانمندسازی زنان روستایی ضرورت دارد که گردشگری روستایی را از دیدگاه فرصتی برای توانمندسازی زنان روستایی نگاه کنیم. در این مقاله با بهره‌گیری از منابع و مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی به این مهم پرداخته شده است.
احمدی و همکاران، (۱۳۹۲)	بررسی کارآفرینی زنان روستایی از طریق گردشگری روستایی و نقش آن در توسعه روستایی	میدانی	نتایج نشان می‌دهد که گردشگری روستایی و کارآفرینی زن‌ها همانند دو سر یک رابطه هستند، هرچه میزان گردشگری بهبود یابد، زمینه لازم برای تقویت کارآفرینی زنان افزایش می‌یابد و از سوی دیگر، هرچه میزان کارآفرینی آن‌ها در گردشگری روستایی بهبود یابد، از طریق ایجاد حس تمایز در بین گردشگران می‌توان انتظار جذب و بهبود گردشگری روستایی را داشت.
حیدری ساربان و همکاران، (۱۳۹۳)	بررسی نقش گردشگری در توانمندسازی اجتماعی زنان روستای ده زیارت در استان فارس	توصیفی-تحلیلی پیمایشی	نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین توسعه گردشگری روستایی و میزان توانمندی اجتماعی زنان روستای مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد، به‌طوری که این رابطه در معیارهای اعتماد اجتماعی، انسجام و همبستگی اجتماعی، برون‌گرایی و تعلق مکانی ملموس‌تر است.

محقق / سال	عنوان	روش	نتایج
ابتهاال زندی، (۱۳۹۳)	ویژگی‌های اشتغال گردشگری، سهم اشتغال در بخش هتل، رستوران	کتابخانه‌ای	گردشگری در سال ۲۰۰۰ از ۱۲ شغل در جهان یک شغل متعلق به بخش گردشگری بوده است. این صنعت از نظر اشتغال دارای ویژگی‌هایی است که از مهم‌ترین آن‌ها نیاز آن به نیروی انسانی بسیار در مقایسه با سایر بخش‌هاست. اکثر نیروی کار جذب‌شده در این صنعت تخصص کمی دارند و در مقایسه با سایر بخش‌ها نیروی کار به راحتی و سریع جذب می‌شوند.
رنجبر و استلاجی (۱۳۹۳)	بررسی نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه موردی: روستای شیب‌دراز و برکه‌خلف)	میدانی	یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که با وجود موانع کارآفرینی، زمینه‌های بالقوه و چشمگیری مانند: جاذبه‌های طبیعی، تاریخی و قابلیت‌های انسانی برای توسعه کارآفرینی وجود دارد.

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

مرور پیشینه تحقیق نشان می‌دهد با توجه به اهمیت نقش زنان روستایی در توسعه گردشگری روستایی، مطالعات عمیق و بسیاری، به خصوص در منطقه مورد مطالعه، انجام نشده است. بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی نقش زنان در توسعه گردشگری می‌پردازد.

۴- مبانی نظری تحقیق

امروزه گردشگری روستایی نقش مهمی در توسعه اجتماعی-اقتصادی روستاها دارد و می‌تواند در استقلال اقتصادی، توانمند کردن زنان روستا و خلق فرصت‌های شغلی جدید نقش مهمی ایفا کند. در این میان، زنان نقش بسیار ارز شمندی در توسعه گردشگری روستایی دارند. این گروه از جوامع روستایی با مشارکت در ارائه خدمات بومی به گردشگران هم می‌توانند در ترویج فرهنگ خود مؤثر باشند و هم در ایجاد معیشت پایدار برای خانواده نقش بسیار پررنگی ایفا کنند. تولید مواد غذایی، محصولات و فرآورده‌های بومی، تهیه و طبخ نان و غذاهای بومی و ترویج روش‌های طبخ غذا، تولید صنایع دستی، آواها، لالایی‌ها و نجوای بومی، نوع پوششی که برگرفته از رسوم کهن هر جامعه روستایی است و سبک زندگی این گروه از جوامع بومی همه و همه می‌تواند در توسعه گردشگری روستایی مؤثر باشد. از آنجایی که اهمیت زنان و دختران روستایی در توسعه گردشگری بومی کاملاً مشخص است، لزوم توجه به این قشر به بهانه روز جهانی زنان روستایی دوچندان می‌شود. زنان روستایی سرمایه‌های ارزشمندی هستند که حمایت از آن‌ها و برخوردار کردن ایشان از حقوق اولیه و متساوی با مردان می‌تواند در توسعه گردشگری روستایی مؤثر واقع شود (مؤسسه مطالعات روستایی، ۱۳۸۶: ۱۰).

۵- محدوده مورد مطالعه

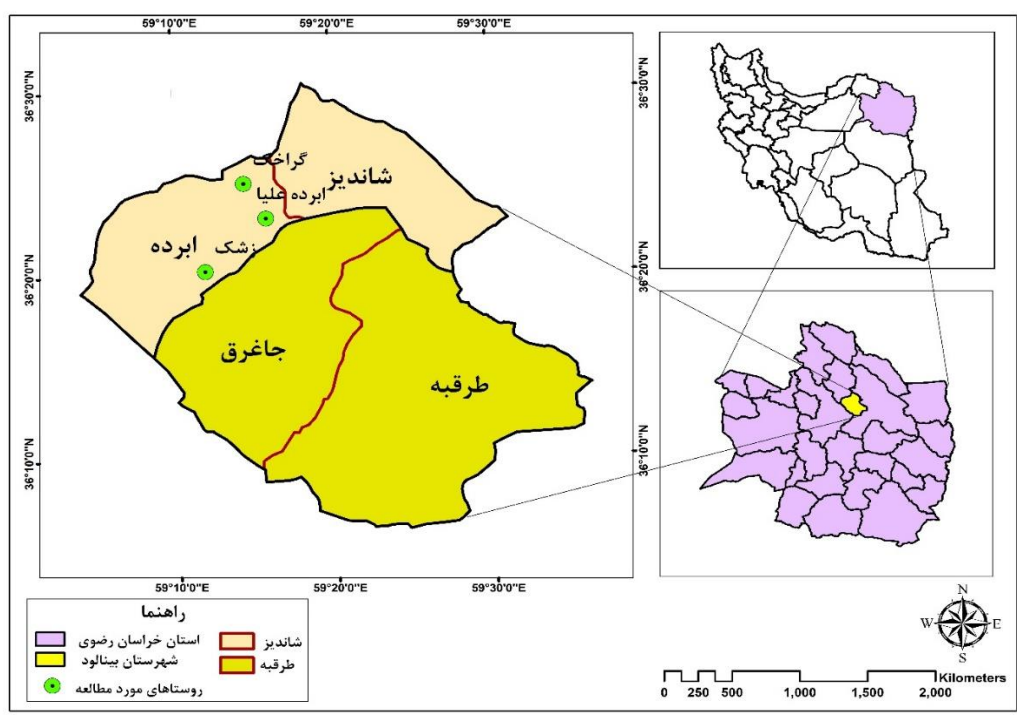
دهستان شاندیز، در شمال استان خراسان رضوی و در شهرستان بینالود (طرقبه — شاندیز) واقع شده است. تقریباً بخش اعظم آن، منطبق با حوضه آبریز شاندیز است. این بخش در دامنه ارتفاعات رشته کوه‌های بینالود واقع شده و منطقه‌ای نیمه کوهستانی تا کوهپایه‌ای محسوب می‌شود. در بهمن ماه سال ۱۳۸۷ همزمان با تأسیس فرمانداری شهرستان، بخش شاندیز به مرکزیت شهر شاندیز از ترکیب دهستان‌های شاندیز و ابرده علیا ایجاد شد. دهستان شاندیز با مساحت ۳۱۵ کیلومتر مربع دارای یک نقطه شهری (شاندیز) و ۲۷ آبادی مسکونی است. بر اساس آخرین سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد ۱۵۶۹۳ نفر جمعیت در

روستاهای دهستان سکونت دارند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). نقشه ۱، موقعیت مکانی روستاهای مورد مطالعه در شهرستان، موقعیت شهرستان در استان و قرارگیری استان را نسبت به کشور نشان می‌دهد.

جدول ۲: جمعیت و بعد خانوار بخش شانندیز بر اساس سرشماری ۱۳۹۵

درصد جمعیت	جمعیت	تعداد خانوار	تعداد آبادی‌ها	
-	۶۹۶۴۰	۲۱۸۶۱	۵۳	شهرستان طرهبه - شانندیز
۵۲,۹۷	۳۶۲۹۴	۱۱۰۵۴	۲۷	بخش شانندیز
۲۵,۳۹	۶۶۱۴	۲۱۲۷	۹	دهستان ابرده
۴۰,۹۵	۱۵۶۹۳	۴۵۸۵	۱۸	دهستان شانندیز

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

نقشه ۱- معرفی محدوده مورد مطالعه

همچنین روش تحقیق پژوهش حاضر توصیفی - پیمایشی و تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای، مشاهده‌ای و روش میدانی بهره گرفته شد.

برای تهیه اطلاعات آماری و اسنادی به کتابخانه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی سازمان‌ها و مؤسسه‌های مرتبط با توسعه صنعت گردشگری روستایی منطقه مراجعه شده است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات و داده‌ها در پژوهش میدانی پرسش‌نامه محقق ساخته است و با مراجعه به زنان بیش از ۱۸ سال دهستان شانندی، به دست آمده است. پرسش‌نامه تحقیق بر اساس طیف

لیکرت (خیلی کم = ۱، کم = ۲، متوسط = ۳، زیاد = ۴ و خیلی زیاد = ۵) طراحی و بعد از توصیف آماری داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS و GIS به منظور تحلیل یافته‌ها استفاده شد.

جامعه آماری پژوهش، شامل زنان کارآفرین و فعال در حوزه گردشگری در دهستان شاندریز شهرستان بینالود است. طبق مشورت با مدیران روستایی ۱۹ نفر از زنان فعال در بخش گردشگری در روستاهای گراخک، زشک و ابرده معرفی شدند و بر این اساس، با مراجعه به زنان فعال در بخش گردشگری روستایی پرسش‌نامه‌های مربوطه پر و تجزیه و تحلیل شدند. در نهایت، به منظور بررسی روایی شاخص‌ها از دو روش استفاده از پیشینه‌های مطالعاتی و همچنین پانل تخصصی متشکل از استادان دانشگاهی و کارشناسان استفاده و به منظور ارزیابی پایایی داده‌ها از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد، نتایج جدول (۲)، نشان پایا و قابل اعتماد بودن بودن داده‌ها برای انجام تحقیق است.

جدول (۲): متغیرها، ابعاد و گویه و میزان آلفای کرونباخ

ابعاد	تعداد گویه	میزان آلفای کرونباخ
اقتصادی	۱۱	۰,۷۴
اجتماعی	۵	۰,۶۱
محیطی	۳	۰,۵۲

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۶- یافته‌های تحقیق

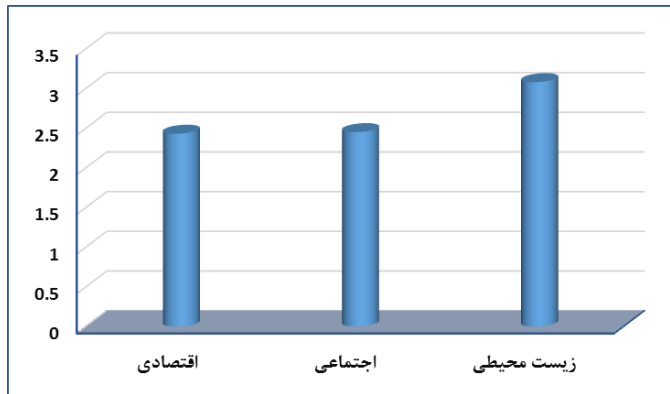
یافته‌های توصیفی پژوهش نشان داد از میان ۱۹ نفر از زنان فعال در حوزه گردشگری، ۸۹,۵ درصد آنان متأهل، اکثر آنان در رده سنی ۳۰ تا ۴۰ سال با ۴۷,۴ درصد، سطح تحصیلات اکثر آنان (۳۱,۶ درصد) سیکل و ابتدایی، ۶۳,۲ درصد شان به فعالیت فرآوری دامی و کشاورزی مشغول بودند.

به منظور بررسی نقش زنان در توسعه گردشگری، میانگین هر سه بعد (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی) آورده شده است. نتایج حاصل نشان می‌دهد از میان این ابعاد بیشترین تأثیر فعالیت زنان در گردشگری در حوزه زیست محیطی است و بیان‌کننده تأثیرات منفی فعالیت زنان روستایی بر محیط زیست است. جدول (۳) مقادیر میانگین هر یک از ابعاد را نشان می‌دهد.

جدول (۳): میانگین میزان نقش زنان در توسعه گردشگری در ابعاد (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی)

ابعاد	میانگین
اقتصادی	۲,۴۳
اجتماعی	۲,۴۵
زیست محیطی (تأثیر منفی)	۳,۰۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

نمودار ۱: مقایسه میانگین ارزیابی نقش زنان در توسعه گردشگری در ابعاد (اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی)

بررسی میانگین ابعاد تحقیق با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای

برای بررسی میانگین ابعاد تحقیق از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. در این آزمون، چنانچه سطح معنی‌داری کمتر از مقدار خطا باشد، چنین استنباط می‌شود که میانگین جامعه مد نظر؛ مقدار آزمون شده نیست. حال برای دریافتن این موضوع که میانگین جامعه بیشتر از مقدار آزمون شده یا کمتر از آن، باید به حد بیشتر و حد کمتر موجود در خروجی نرم‌افزار مراجعه کرد. در آزمون T تک نمونه‌ای چنانچه حد بیشتر و حد کمتر هر دو مثبت باشند، بدین معنی است که میانگین جامعه در زمینه آن متغیر بیشتر از مقدار مورد آزمون است. همچنین چنانچه اولی مثبت و دومی منفی باشد، میانگین جامعه تقریباً مقدار آزمون است. همچنین منفی بودن این دو مقدار، بدین معنی است که میانگین متغیر مد نظر در جامعه کمتر از مقدار آزمون است و این متغیرها در جامعه مورد بررسی در سطح پایینی قرار دارند.

بر این اساس، یافته‌های جدول (۴) نشان می‌دهد میانگین محاسبه شده ابعاد تحقیق با میانگین فرضی (۳) سنجش شده و ثابت می‌شود که میانگین واقعی نظر پاسخ‌گویان در ابعاد اجتماعی و اقتصادی از ۳ کوچک‌تر و در حد کم است و در بُعد زیست محیطی از میانگین فرضی (۳) بزرگ‌تر و در حد متوسط است؛ بدین معنی که فعالیت گردشگری زنان در نواحی روستایی در بعد زیست محیطی تأثیر داشته است، زیرا فعالیت آنان باعث مصرف گاز، آب و برق بیشتر شده است، اما در کل با توجه به میانگین عددی ۲٫۶۵ نشان می‌دهد فعالیت گردشگری زنان در نواحی روستایی مورد مطالعه تأثیر کمی داشته است و با توجه به میزان معناداری به دست آمده برای ابعاد (اقتصادی و اجتماعی و کل) کمتر از ۰٫۰۵ است و معنادار بوده و قابلیت تعمیم به کل جامعه را دارد.

جدول (۴): میانگین متغیرهای تحقیق (آزمون تی تک نمونه‌ای)

95% Confidence Interval of the Difference		اختلاف از میانگین	میزان معناداری	انحراف معیار	میانگین	آماره T	متغیرهای تحقیق
Upper	Lower						
-۰٫۲۹۴	-۰٫۸۵۴	-۰٫۵۷۴	۰٫۰۰۰	۰٫۵۸۱	۲٫۴۵	-۴٫۳۱	اقتصادی

-۰,۱۸۷	-۰,۹۱۷	-۰,۵۵۲	۰,۰۰۵	۰,۷۵۷	۲,۴۴	-۳,۱۸	اجتماعی
۰,۴۵۴	-۰,۲۹۶	۰,۰۷۸	۰,۶۶۳	۰,۷۷۷	۳,۰۸	۰,۴۴	زیست محیطی
-۰,۰۷۸	-۰,۶۲۱	-۰,۰۳۴۹	۰,۰۱۴	۲,۶۵۱	۲,۶۵	-۲,۷۱	کل

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

رابطه بین توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد

به منظور بررسی رابطه بین توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد از آزمون همبستگی استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان داد با توجه به مقدار معناداری کمتر از ۰,۰۵، بین توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد زنان رابطه معناداری وجود دارد و با توجه به مقدار ضریب همبستگی ۰,۶۶۸ که به صورت مثبت و با شدت متوسط است، می توان نتیجه گرفت با افزایش توسعه صنعت گردشگری در دهستان شاندیز میزان درآمد زنان روستایی نیز افزایش پیدا می کند.

جدول (۴-۱۳): بررسی رابطه بین توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد

متغیر	سطح معناداری	ضریب همبستگی
میزان درآمد	۰,۰۰۰	۰,۶۶۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

۷- نتیجه گیری

با توجه به یافته‌های به دست آمده نتایج نشان داد منطقه مورد مطالعه ۳ روستای گرچک، ابرده و زشک در شهرستان طرچه- شاندیز هستند. نتایج حاصل از پرسش نامه تکمیل شده است که ۴۷,۴ درصد پاسخ گویان بین سن ۳۰-۴۰ سال، ۸۹,۵ درصد متأهل، ۱۰,۵ درصد مجرد هستند؛ همچنین ۶۳,۲ درصد افراد نمونه دارای تحصیلات ابتدایی و سیکل، ۶۳,۲ درصد به فرآوری محصولات کشاورزی مشغول هستند.

در راستای تحلیل نقش زنان در توسعه گردشگری، سه بعد اقتصادی و اجتماعی و زیست محیطی با ۱۹ گویه بررسی شد. با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌ها میانگین بعد اقتصادی با (۲,۴۳)، بعد اجتماعی با (۲,۴۵) و زیست محیطی با (۳,۰۸) است که بیشترین میانگین به بعد زیست محیطی و کمترین میانگین به بعد اقتصادی مربوط می شود. از این رو، فعالیت های گردشگری زنان بیشترین تأثیر را در بعد زیست محیطی و کمترین تأثیر را در بعد اقتصادی داشته است. بر این اساس، زنان روستایی نقش مؤثری در توسعه صنعت گردشگری در بخش شاندیز نداشته‌اند و در این صورت، نتایج پژوهش با تحقیق خواجه شاهکویی و همکاران (۱۳۹۱) و پژوهش ایمنی قشلاق و همکاران (۱۳۹۱) در یک راستا نیست.

همچنین به منظور بررسی رابطه بین توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد زنان روستایی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج نشان داد رابطه مستقیم و مثبتی میان توسعه صنعت گردشگری و میزان درآمد زنان روستایی وجود دارد، به طوری که با گسترش صنعت گردشگری در دهستان شاندیز شاهد افزایش درآمد زنان روستایی خواهیم بود. نتایج پژوهش در

این بخش با پژوهش خواجه شاهکویی و همکاران (۱۳۹۱) در یک راستاست. آنان نیز در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که با گسترش گردشگری، تنوع درآمد و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید بیشتر می‌شود.

در نهایت، با توجه به مصاحبه‌هایی که با مردم محلی در روستاهای مورد نظر (گراخک، ابرده و زشک) انجام شد، مشکلاتی که زنان در زمینه توسعه فعالیت‌های گردشگری داشته‌اند، به شرح زیر است:

۱. فرهنگ‌سازی در زمینه اینکه گردشگری می‌تواند درآمدزا باشد؛
۲. حمایت نکردن مسئولان، دهیاران و شوراها از توسعه فعالیت‌های گردشگری زنان؛
۳. کمبود بودجه و اعتبارات به منظور توسعه فعالیت‌های گردشگری زنان؛
۴. حمایت نکردن مردان از فعالیت‌های زنان در زمینه گردشگری؛
۵. اعتقاد به این باور که توسعه فعالیت‌های گردشگری باعث از بین رفتن زندگی بومی روستایی و تبدیل شدن به زندگی شهری می‌شود؛

۶. نبود محلی برای توسعه فعالیت‌های گردشگری زنان و نبود آموزش در این زمینه. همچنین با توجه به مزایا و معایب توسعه گردشگری پیشنهادهایی از دید زنان روستایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

الف - مزایا:

۱. پیشرفت روستا و ارتقاء فرهنگ روستاییان؛
۲. افزایش درآمد؛
۳. افزایش فرصت‌های شغلی بیشتر، البته برای مردان و نه زنان.

ب - معایب:

۱. توسعه گردشگری باعث تخریب محیط زیست و آلودگی محیط روستا می‌شود؛
۲. تخریب باغ‌ها و تبدیل آن به استراحتگاه‌ها و تالارها؛
۳. حضور دستفروشان و نبود نظارت بر آنان و مختل شدن بازار فروشندگانی که دارای غرفه هستند؛
۴. ازدحام و شلوغی روستا در پی توسعه فعالیت‌های گردشگری؛
۵. افزایش مصرف آب، برق و گاز و در نتیجه، کمبود منابع تجدیدناپذیر و افزایش هزینه‌ها.

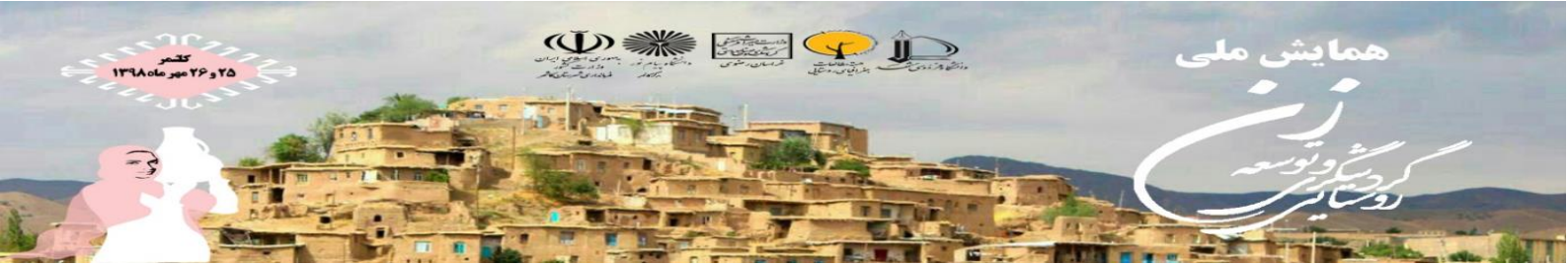
ج - پیشنهادها

- ۱- ارائه اعتبارات و تسهیلات به زنان روستایی فعال در زمینه گردشگری؛
- ۲- کمک به بازار یابی محصولات و تولیدات روستاییان در بازارچه‌ها و نمایشگاه‌های فصلی و غیره؛
- ۳- بهبود زیر ساخت‌ها و امکانات در روستاهای مورد مطالعه به منظور توسعه گردشگری از جمله بهبود شبکه راه‌های ارتباطی، آبرسانی و گازرسانی، دسترسی به شبکه اینترنت و معرفی بیشتر روستای گردشگری؛
- ۴- فرهنگ‌سازی و آموزش به گردشگران به منظور جلوگیری از تخریب محیط زیست، روستاییان و افراد محلی و نصب تابلوهای هشداردهنده حفظ محیط زیست؛
- ۵- آگاه کردن مردم محلی از فرصت‌های توسعه گردشگری؛

۶- توجه به ظرفیت تحمل مناطق و برنامه‌ریزی مطابق آن به منظور جلوگیری از آلودگی‌های صوتی و مواجه شدن با کمبود انرژی‌ها (آب، برق و گاز).

۸- مراجع

- ایمنی قشلاق، سیاوش؛ خانی، فضیله؛ و ها شمی، سید سعید، (۱۳۹۱)، نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی (مطالعه تطبیقی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان اسکو)، مجله جغرافیای و توسعه ناحیه ای، دوره ۱۰، شماره ۱۸.
- احمدی، سمیه و نفیسه صلاحی مقدم، (۱۳۹۲)، گردشگری روستایی فرصتی برای توانمندسازی زنان روستایی، اولین همایش ملی مدیریت گردشگری، طبیعت گردی و جغرافیا، همدان، انجمن ارزیابان محیط زیست هگمتانه.
- موسسه مطالعات روستایی، (۱۳۸۶)، مطالعات تدوین راهکارها و استراتژی‌های توسعه کالبدی کشور، تهران.
- زاهدی، شمس السادات، (۱۳۸۶)، زن و توسعه، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- شریف زاده، مرادزاد، (۱۳۸۱)، توسعه پایدار و گردشگری روستایی، ماه نامه اجتماعی- اقتصادی جهاد، ص ۸.
- ایمنی بیدختی، علی اکبر؛ زرگر، سیدمجتبی؛ ماشالله، نظری، (۱۳۸۹)، تحلیل وضعیت اشتغال بخش‌های عمده اقتصادی شهرستان‌های استان کرمانشاه، فصلنامه آمایش محیطی، شماره ۳۰، صص ۱۰۷-۸۱.
- ایمنی قشلاق، سیاوش؛ رضوانی، محمدرضا؛ بوذرجمهری، خدیجه و فضیله دادورخانی، (۱۳۹۰)، تحلیل نقش گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی (مطالعه موردی: روستای کندوان و اسکندان شهرستان اسکو)، شماره ۷۸.
- میرزایی، رحمت، (۱۳۸۸)، تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۴.
- خواجه شاهکویی، علیرضا؛ خوش فکر، غلامرضا؛ و لیلا کریمی، (۱۳۹۱)، نقش گردشگری در توانمندسازی زنان روستایی (روستای زیارت شهرستان گرگان)، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، دانشگاه مازندران، شماره ۳.
- زندی، ابتهال، (۱۳۹۳)، ویژگی‌های اشتغال گردشگری، سهم اشتغال در بخش هتل، رستوران و گردشگری در کل جهان، ماهنامه کارآفرین ناب، شماره ۳۷.
- حیدری ساریان، وکیل و ار سطویاری، (۱۳۹۳)، بررسی نقش گردشگری روستایی در توانمندسازی اجتماعی زنان روستایی؛ مطالعه موردی: روستای ده زیارت، شهرستان بوانات، استان فارس، اولین همایش ملی توریسم و گردشگری سبز، همدان.
- رنجبر، مریم و علیرضا استعلاجی، (۱۳۹۶)، بررسی نقش گردشگری در توسعه کارآفرینی زنان روستایی مطالعه موردی (روستای شیب دراز و برکه خلف)، فصلنامه گردشگری و چشم انداز آینده، دوره ۴، شماره ۳، صص ۹۷-۱۱۲.
- Andrej, U & Anton, P. (2007), Role of Rural Tourism for Development of Rural Areas" Journal.central European Agriculture Volum8 no.2 (223-228).
- Liu, A. (2006), Tourism in Rural Areas: Kedah, Malaysia. Tourism Management , 4(27): 878- 889

- Sharpley, R. (2005), Rural Tourism and the Sustainability-A Critique, New Direction in Rural Tourism , Ashgate,England,pp.38-53.
- Moradnejad, H. & Nazari, s. (2003), Tourism and rural development in Iran Jihad, number 25, 61-67. (In Persian).